

Чахов Александр Иванович

Төрөөбүтэ 90 сыла



**Саха төрүт музыкатын
тилиннэрээчи
Саха музыкальнай
инструментарын онорооччу
Биһилэхтээх хомус автора
Норуот маастара
Мелодист
СР культуратын үтүөлээх
үлэһитэ
Таатта улууһун бочуоттаах
гражданина**

1934 сыллаахха Таатта улууһун Баайаба нэһилиэгэр төрөөбүтэ

Александр кыра сааһыгар тулаайах хаалбыта. Ийэтэ балтараа саастаабар, абата сэттэлээбэр өлбүттэрэ. Кинини ийэтин балта Мария Тимофеевна Мандарова ииппитэ, атабар туруорбута.



Кыра сааһыттан музыкаба дьобурдааба, оскуолаба балалайкаба, гармошкаба оонньуура.

“Мин оҕо сылдьан Харыйанга Охонооһой Поповтаахха сотору-сотору сылдьарым. Охонооһой Уус тимири туттара, хомус онороро. Күтүөтэ Лука Николаевич Турнин хомуска араастаан оонньуура. Кини офонньор онорбут хомуһунан оонньуура уонна хайгыыр буолара. Мин киниттэн уһулан хомуска оонньуур буолбутум.” 1992 сыл.

Баайажа оркуолатыгар “Айар дьобур” курунуок кыттыылаажа

Кырынаас

Кып-кыра муруннаах
Уп-уһун бытыктаах,
Хап-хара харахтаах,
Чөрөгөр кулгаахтаах.

Уп-уһун усталаах,
Муус-манан дьүһүннээх
Кылааннаах түүлэрдээх
Кырынаас барахсан.

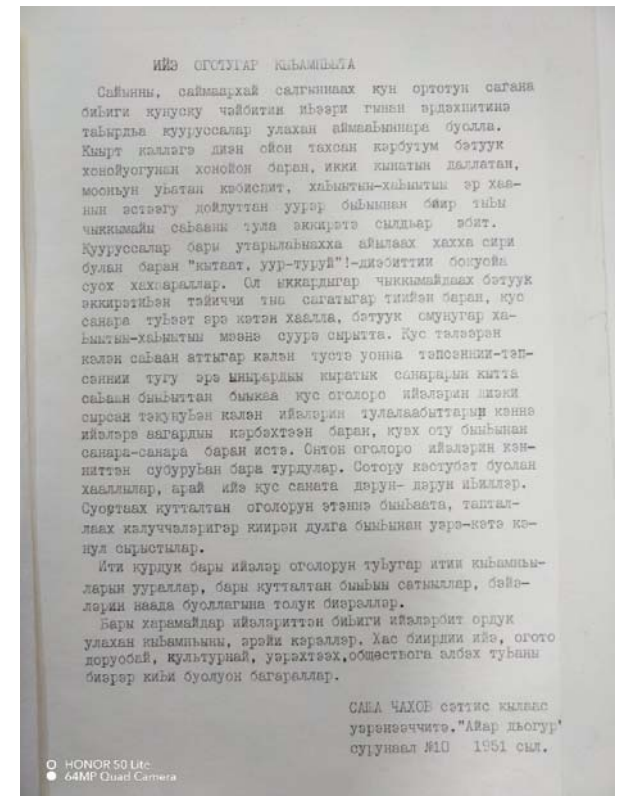
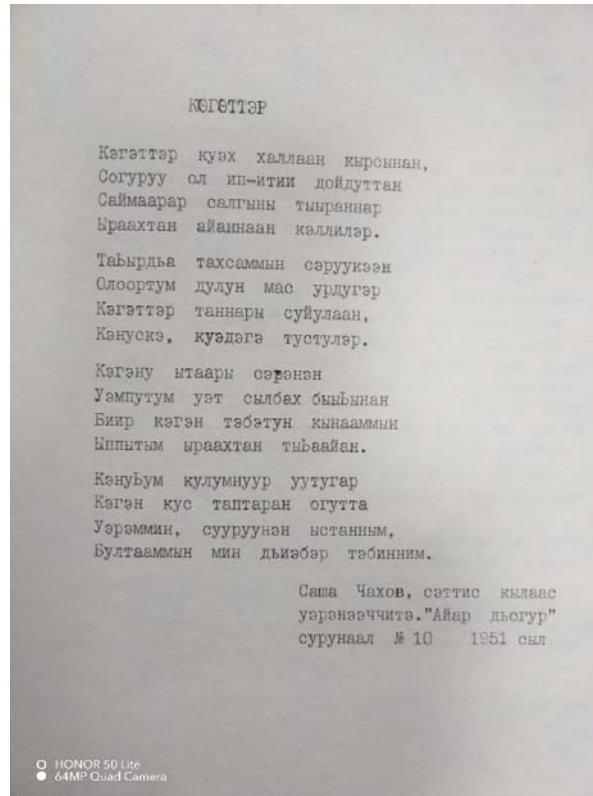
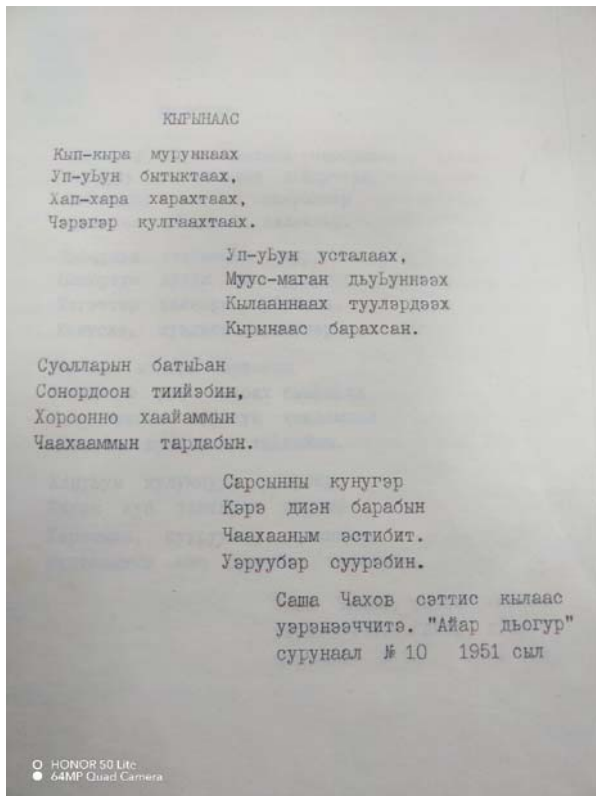
Суолларын батыһан
Сонордоон тийэбин,
Хороонго хаайаммын
Чаахааммын тардабын.

Сарсынны күнүгэр
Көрө диэн барабын,
Чаахааным эстибит,

Үөрүүбэр сүүрэбин. Саша Чахов , сэттис кылаас үөрэнээччитэ. “Айар дьобур” сурунаал №10, 1951 с.



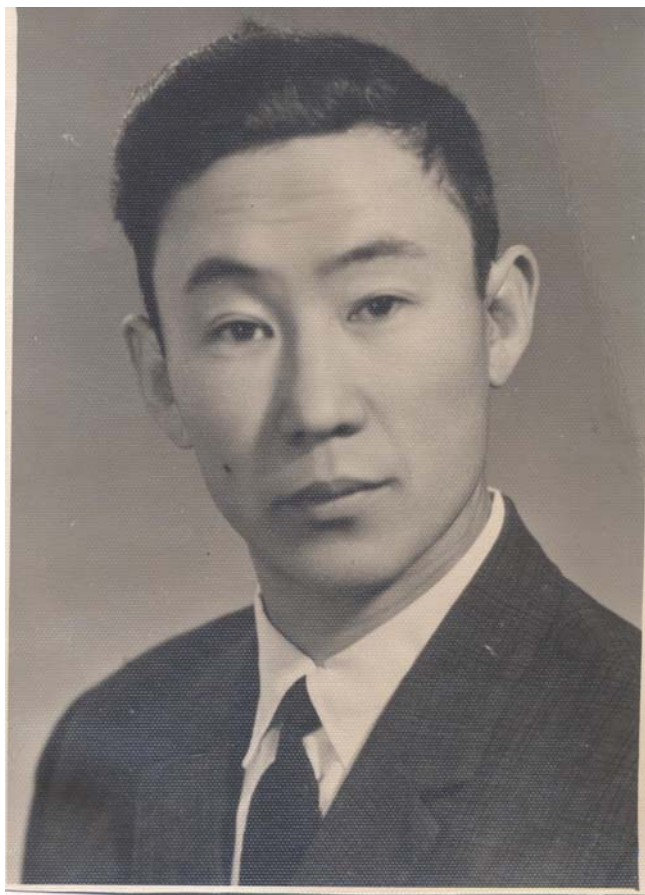
7 кылаас үөрэнээччитэ Саша Чахов “Айар дьобур” сурунаалга киирбит суруйуулара





**1957с. Дьокуускайга
баянистар курстарын
бүтэрэн, Мэнэ Хангаласка
Томтор уонна Төхтүр
кулууптарыгар үлэлээбитэ.**

Дьулуурунан, тулуурунан баҕа санаатын ситиспитэ



**1958 сыллаахха музыкаҕа үөрэнэр
баҕалаах Дьокуускайдааҕы
музыкальнай училище теоретической
отделениетыгар үөрэнэ киирбитэ.
Олорор сирэ суох буолан Е.Ярославской
аатынан музей олбуорун иһигэр ат
сарайыгар олорбута.**

**Студент доботторо учууталларыгар
Грант Григорянна этэн, Арменияттан
төрүттээх композитор саха талааннаах
ыччатын интернакка олохтообута,
музыка эйгэтигэр киирэр аартыгын
арыйбыта.**

**Грант Григорян А.И. Чахов саха музыкальнай
инструментарын үөрэтэригэр олук уурбута, сорук
туруорбута**



Г.Григорян, Д.Данилов, А.Чахов

**Музыкальнай
училищеҕа
композитор Грант
Абрамович
Григорянна икки
ангар сыл үөрэммитэ.**



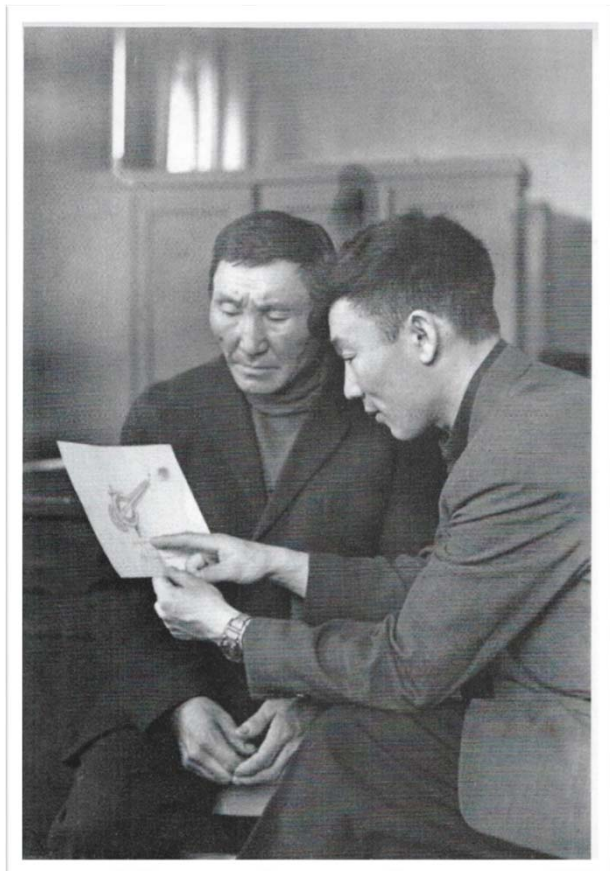
**1960 с. ыараханлык ыалдын
культурнай-сырдатар училище
театральной салаатыгар көспүтэ.
1963 с. училищени туйгуннук
бүтэрэн Абыйга, дойдутугар
Мөнгүрүөн учаастагар кулууп
сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ.
1967 с. Саха АССР
министерствотын иһинээҕи
Норуот айымньытын дьиэтигэр
концертмейстерынан,
методиһынан үлэли киирбитэ.
Бу кэмгэ саха былыргы
музыкальной инструменнар
үөрэтиини саҕалаабыта.**

Саха былыргы инструменнарын көрдүү, үөрэтэ республиканы кэрийбитэ



**1970 сыллаахха Сергей Зверев
көрсүбүтэ, саха төрүт
инструменнарын тилиннэрэр
үлэтигэр ытык кырдыаҕас
алгыһын ылбыта. Кини көмөтүнэн
80 саастаах маастар Конон
Леонтьевич Кириллинниин билсэн,
дүгүр онорбуттара. Бу сыаната
биллибэт саха дьиннээх дүгүрэ
буолар. А.И. Чахов дүгүр
технологиятын устан, чертежтаан
суруйан ылбыта.**

А.И.Чахов улахан үтүөтүнэн “Биһилэхтээх хомуһу” айыыта буолар



**Семен Иннокентьевич
Гоголевтыын. Мэнэ Ханалас,
Табаҕа.**

**Амынньыкы Ууһу (С.И.Гоголев)
кытта биһилэхтээх хомуһу
чертеһынан сирдэтэн бастаан
тылын, сыһаабын, биһилэбин
биирдии-биирдии тус-туспа
онорбуттара.**



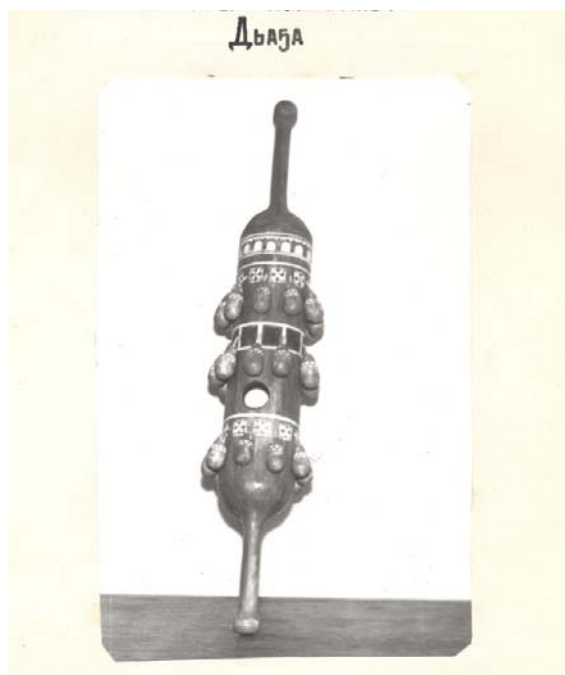
Биһилэхтээх хомус



**Биһилэхтээх хомус
ССРС Государственной
реестрыгар суруллан,
1968 с .алтынны 22
күнүгэр 234849 №дээх
сибидиэтэлистибэни
ылбыта.
Москва, Дьокуускай
куораттарга хомус
уустарын
быыстапкаларыгар
кыттыбыта.**

Грант Григорян хомус тыаһа 3 төгүл улааппыт диэн бэлиэтээбитэ.

Сага национальнай музыкальнай инструментарын онорооччу



Күпсүүрдэр



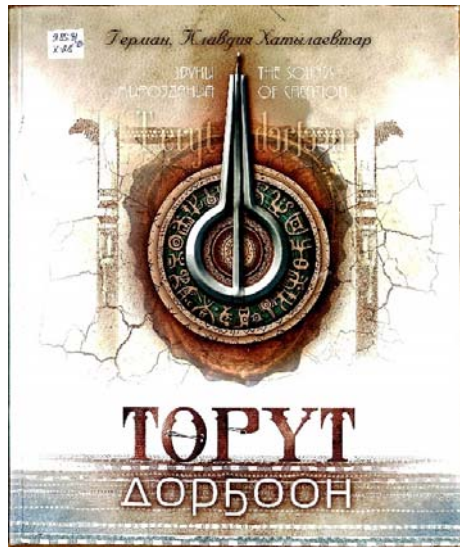


**А.И. Чахов уонна В.В. Малгин онортообут
инструменнара дьарыкта, күпсүүр, дьаба, кыра
күпсүүр – эксперименнэр.**

**Онорбут инструменнара
Дьокуускайга Е.Ярославскай
аатынан краеведческой музейга,
Хомус аан дойдутаабы музейыгар,
Чөркөөх музейыгар тураллар.**



Уһуяааччы



Кини онгорбут
инструментарынан СР
үтүөлээх артыыстара Герман,
Клавдия Хатылаевтар,
кыраныысса таһыгар тийэ
оонньоон саха омук
культуратын киэн эйгэбэ
таһаарбыттара, “Төрүт
дорбоон” кинигэни
суруйбуттара.



Муз. маастар А.И. Чахов, В.В. Малгин.

Ўзбектар гиджактара - экспримен.



А.И. Чахов уонна В.В. Малгин онортообут
инструменнара дьарыкта, күпсүүр, дьаба, кыра
күпсүүр - эксприменнэр.



**Саха музыкальнай инструменнарын онорууга семинар.
Арчы дьиэтэ, 2010 с.**



**Э.К.Пекарской аатынан Игидэй орто
оскулатыгар маастар кылаас. Төрүт
культураны сайыннарар киин. 2009 г.**

Күөх Таатта үрэхэр
 Василий Сивцев тыллара
 Александр Чахов мелодията

Күүрүүлэхтик

Күөх Таат - та ү - рэ - бэр Күө - рэ - гэй —
 ыл - даа - та Ы - тык - Күөл үр - дү - гэр ы - раас да

Хос ырыата

күн тык - та. Мин ман - на тап - тым - бын Биир сир - гэ
 сыл - дьар - бын Сэмэй - дик тин - нэм - мин Килэ - кэ - бин —

ус та бын.

*Күөх Таатта үрэхэр
 Күөрэгэй ыллаата,
 Ытык Күөл үрдүгэр
 Ыраас да күн тыкта.*

*Эн нургун олоххор
 Сүрэхтин бабардым,
 Эн курдук норуоттар
 Туойдарбын, айдарбын.*

*Мин манна таптыбын
 Биир сиргэ сылдырбын,
 Сэмэйдик тийэммин
 Киэпкэбин устабын.*

*Таптаатым кэхтибэт
 Кэрэкэ тылларгын,
 Кырдык да кэхтибэт
 Кэриэни хаалларкын.*

*Былатыан, Былатыан
 Былааны Сэбиэккэ,
 Баайдартан былдьырга
 Бар дьону ыгырар.*

*Ленабар энсиллэр
 Эн ырыан дуораана,
 Сүүрүгэр иһиллэр
 Сүрэбин тэбиитэ.*

*Кыһыннаах кыраайбар
 Сааскы күн уодунуу
 Туойбутун сандаара
 Саналымы олобу.*

*Ол иһин мин манна
 Ойор күн тахсыта
 Киэпкэбин устабын,
 Сибэкки уурабын.*

Мелодист

**1957 сыллаахтан ырыа суруйар,
 барыта 57 ырыа автора, мелодист,
 концертмейстер.**

**1978 сылта ыла самодеятельной
 композитор.**

**Саха народнай поэта
 Василий Сивцев
 тылларыгар “Таатта үрэх
 үрдүгэр” ырыата**



Кинигэлэрэ



Олобум суолунан / бэчээккэ бэлэмнээтэ, аан тылы суруйда В. И. Бочонина.
– Дьокуускай : Алаас, 2017. – 80 с. : ил.

https://ytybibl.ru/index.php/poisk-knig/115/view_bl/69/iskusstvo/713/olo-um-suolunan?tab=getmybooksTab&is_show_data=1



Саха национальнай ыһыабын тэрийии туһунан : (методическай сүбэлэр) / Саха АССР культуратын министерствота. Норуот айымньытыгар уонна культурнай-сырдатар үлэбэ научнай-методическай киин. – Дьокуускай : [и.с.], 1962. – 43 с. : ил.

https://ytybibl.ru/index.php/poisk-knig/115/view_bl/75/etnografiya/53/sakha-natsionalnaj-y-ya-yn-terijii-tu-unan?tab=getmybooksTab&is_show_data=1



Саха былыргы музыкальнай инструменнара. – Дьокуускай : Бичик, 1993. – 74 с. : ил.

https://ytybibl.ru/index.php/poisk-knig/115/view_bl/74/folklor/841/sakha-bylyrgy-muzykalnaj-instrumennara?tab=getmybooksTab&is_show_data=1



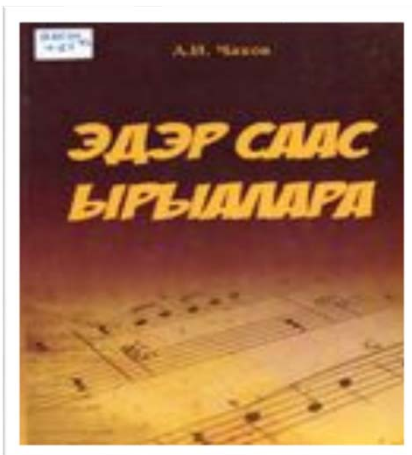
Старинные якутские музыкальные инструменты : технология изготовления / [предисловие, перевод с якутского М. И. Шамаевой]. – Якутск : Алаас, 2012. – 77, [1] с. ил.

https://ytybibl.ru/index.php/poisk-knig/115/view_bl/69/iskusstvo/173/starinnye-yakutskie-muzykalnye-instrumenty?tab=getmybooksTab&is_show_data=1



Өбүгэлэрбит музыкаларын төрүт дорбоонноро. –
Дьокуускай : Көмүөл, 2012. – 136 с. : ил.

[https://ytybibl.ru/index.php/poisk-
knig/115/view_bl/69/iskusstvo/183/b-gelerbit-muzykalaryn-t-r-t-
dor-oonnoro?tab=getmybooksTab&is_show_data=1](https://ytybibl.ru/index.php/poisk-knig/115/view_bl/69/iskusstvo/183/b-gelerbit-muzykalaryn-t-r-t-dor-oonnoro?tab=getmybooksTab&is_show_data=1)



Эдэр саас ырыалара : (1975 сыл, Уус Таатта) / [составитель,
предисловие М. И. Шамаевой]. – Дьокуускай : Алаас, 2016.
– 112 с. : нот.

[https://ytybibl.ru/index.php/poisk-
knig/115/view_bl/69/iskusstvo/547/eder-saas-
ryalara?tab=getmybooksTab&is_show_data=1](https://ytybibl.ru/index.php/poisk-knig/115/view_bl/69/iskusstvo/547/eder-saas-ryalara?tab=getmybooksTab&is_show_data=1)

Туһаныллыбыт литература
Аартыгы арыһааччылар : биобиблиогр.
справ. – Ытык- Күөл, 2012 с.

Андросовтар учуутал династияларын
аатынан нэһилиэк кыраайы үөрэтэр
музейын,
И.А.Аргунов аатынан Ытык-Күөл киин
библиотекатын
матырыһааллара туһанылыннылар

М.Н. Хатылаева аатынан Баайаҕа модельнай библиотеката
2024 сыл